

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
Науково-дослідний центр орієнталістики
імені Омеляна Пріцака**

**Програми навчальних курсів
сертифікатної міждисциплінарної програми
«РОМСЬКІ СТУДІЇ»**

Укладач – Ольга Микульська

Київ – 2013

ББК 63.3 (4Укр)
М79

Програми навчальних курсів сертифікатної міждисциплінарної програми «Ромські студії» / Укладач О.В.Микульська. – К.: Науково-дослідний центр орієнталістики імені Омеляна Пріцака, 2013. – 48 с.

Брошура містить програми курсів міждисциплінарної сертифікатної програми «Ромські студії» в НаУКМА (2012-2013 рр.), які включають в себе плани теоретичної та практичної підготовки, списки рекомендованої літератури, методичні вказівки до написання самостійних робіт слухачами згадуваної програми.

Розраховано на студентів історичних, філологічних та інших гуманітарних спеціальностей університетів України.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Науково-дослідного центру орієнталістики імені Омеляна Пріцака
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
(протокол № 18 від 2 вересня 2013 р.)*

Рецензенти:

Г.М.Надтока, доктор історичних наук, професор
В.М.Яблонський, кандидат історичних наук, доцент

**Публікується за фінансової підтримки
Міжнародного фонду «Відродження»**

На обкладинці використано фрагмент
однієї з картин Катаржини Поллок

© І.В.Микульська, 2013
© Науково-дослідний центр орієнталістики
ім. О. Пріцака НаУКМА, 2013
© «Ромські студії», 2013

Передмова

Багатовікова історія взаємовідносин різних народів України позначена надзвичайно складними переплетіннями стосунків, які у свою чергу були детерміновані політичними та культурно-цивілізаційними впливами різних державних утворень, до складу яких в різний час входили українські землі. За часів існування Радянського Союзу історія розвитку ромського народу набула здебільшого трагічного звучання (репресії, голодомор, геноцид в часі нацистської окупації України, нарешті – повоєнні обмеження у свободі пересування для ромів), і лише здобуття Україною суверенного державного статусу дозволило ромському народу активізувати процес розбудови свого громадсько-політичного та національно-культурного життя на основі відродження власних вікових традицій.

Тяжкий радянський спадок унаочнив необхідність швидкого вирішення цілого комплексу проблем, пов'язаних зі створенням нормальних умов існування для ромського народу. Важливим є й задоволення їх культурних потреб у місцях їх компактного проживання, а також залучення представників ромського народу до суспільного життя на всіх рівнях місцевої та центральної влади. Одним зі шляхів вирішення згадуваних проблем є створення рівних умов для здобуття вищої освіти ромами у вищих навчальних закладах України, що у свою чергу дозволило би актуалізувати багату матеріальну і духовну культурну спадщину ромського народу.

На сьогоднішній день її ґрунтовне та всеосяжне вивчення потерпає від відсутності належної системи, наукових традицій і наукових шкіл підготовки дослідників і фахівців ромської історії та культури протягом радянського періоду та від часу проголошення незалежності України. Вищезазначена ситуація поглиблюється відсутністю сьогодні достатньої кількості висококваліфікованих дослідників навіть у наукових інституціях НАН України, у вітчизняних університетських осередках, а також в державних архівних, бібліотечних, музейних закладах, де зберігається культурні надбання багатьох поколінь ромського народу.

Впровадження цілісної системи підготовки фахівців з «Ромських студій» включатиме в себе розробку та апробацію (шляхом викладів авторських курсів, проведення майстер-класів та семінарів, наукових студій та видання навчально-дидактичної літератури) міждисциплінарної сертифікатної програми «Ромські студії». Успішна її реалізація передбачає залучення до викладання вітчизняних та зарубіжних спеціалістів (істориків, філологів, сходознавців, археологів, музеєзнавців, мистецтвознавців) у галузі ромології. Необхідною її умовою є також встановлення наукових контактів і розгортання співпраці з провідними ромськими науковими центрами світу, з вітчизняними та закордонними архівними, бібліотечними і музейними закладами – осередками збереження духовної і матеріальної культури ромського народу.

Реалізація цієї програми сприятиме налагодженню міжнаціонального діалогу та порозумінню між представниками різних народів (насамперед українського, російського та ромського). Важливим є й те, що створення та розвиток відповідного наукового напрямку у вітчизняній системі вищої школи дозволить активізувати підготовку істориків та соціологів, а також нового покоління соціальних працівників, здатних працювати в непростих умовах нинішньої суспільно-економічної ситуації в країні.

Робоча програма з навчального курсу

«ІСТОРИЧНЕ ФОРМУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ РОМІВ УКРАЇНИ»

1. Мета і завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі.

Практична мета – ознайомлення студентів із специфікою історичного формування та етнічного розвитку ромів, етносоціальними та етнополітичними процесами, що відбуваються серед циганської спільноти України, правовим полем державної політики щодо ромського населення українських земель.

Україна є багатоетнічною державою – представники більш ніж ста тридцяти народів мешкають сьогодні на її території. Поява ромів на теренах української держави була викликана багатьма чинниками соціально-політичного й економічного характеру, як новітніми, так і давніми. На жаль, сьогодні вони у більшості складають маргінальні шари нашого суспільства. Чому так сталося? Як можна виправити такий стан? У самісінькому центрі Європи піддається дискримінації, асимілюється й нарешті зникає цілий пласт культури – яскравої та самобутньої, а її носії перетворюються на маргіналів. Як реагує на це наше суспільство та сама ромська спільнота? Для кращого розуміння сучасного стану ромів України дуже важливим є питання, яким чином історично розвивалися стосунки між державою, суспільством та циганським населенням, формувалася правова база, здійснювалася реальна політика щодо циганського народу з боку центральних та місцевих органів влади, які зроблено помилки та які є здобутки.

Завдання дисципліни – розкриття специфіки історичного формування та соціальної цілісності ромів України, аналіз сучасних проблем дослідження циганського етносу в Україні, який постає як якісно неоднорідний, і це внутрішнє розмаїття відбивається на змісті етнічної самосвідомості. Також належна увага приділятиметься дослідженню циганської мови та її діалектів, висвітленню соціальних та культурних проблем ромів України та можливостям і перспективам їх вирішення на державному рівні.

Самостійна робота студентів – передбачає самостійне опрацювання історичних джерел, наукових робіт та написання досліджень (рефератів) на запропоновані нижче теми.

2. Орієнтовний розподіл курсу за темами і видами занять

№ п/п	Теми	Всього годин	Лекції (годин)	Самостійна робота (годин)
1.	Дослідження циганського етносу в Україні (Теоретичний аспект).	2	2	-
2.	Специфіка етнічного розвитку циган України.	4	2	2
3.	Еволюція циганських груп.	4	2	2
4.	Циганські етнодіалектні групи на території України.	4	2	2
5.	Кочівля та міграційні процеси серед ромів в Україні.	4	2	2
6.	Етносоціальні процеси серед ромів в Україні.	4	2	2
7.	Етнополітичні процеси серед ромів від початку 90 років ХХ століття.	2	2	-
8.	Громадсько-культурна активність ромів України.	4	2	2
9.	Етнонаціональне відродження ромської спільноти 80-х – початку 90-х років. Питання освіченості.	4	2	2
10.	Актуальні питання реалізації «Програми соціально-духовного відродження ромів України».	4	2	2
11.	Дослідження мови ромів України.	4	2	2
12.	Державна політика стосовно ромів України. Історія та сучасність.	4	2	2

Примітка: загальна кількість будь-якої дисципліни складає 44 години, з яких 24 лекційних та 20 самостійна робота.

3. Зміст лекцій, практичних, семінарських занять

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
1	2	3	4	5
1. Дослідження циганського етносу в Україні (Теоретичний аспект).	- Етнос, як суб'єкт історичного процесу. - Академічний етап відродження етнічної групи. - Культурна фаза.	2		

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	<ul style="list-style-type: none"> - Політичний етап розвитку етносу. - Транснаціональна перспектива. 			
2. Специфіка етнічного розвитку циган України.	<ul style="list-style-type: none"> - Визначення статусу циган. - Етнічна історія ромів. - Кочовий спосіб життя. - Рівень етнічного розвитку. - Форми і особливості циганського етносу. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Походження циган. - Традиційна культура циган. 	2
3. Еволюція циганських груп.	<ul style="list-style-type: none"> - Шляхи виникнення груп. - Класичні риси організації. - Диференціація циганських груп. - Типові властивості. - Ознаки циганських груп (за О.Марушиаковою та В.Поповим). 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Ієрархізація груп і правила міжгрупових відносин. - Етноконсолідаційні процеси всередині ромської спільноти. 	2
4. Циганські етнодіалектні групи на території України.	<ul style="list-style-type: none"> - Українська діалектна група. - Балканська діалектна група. - Представники волоської мовної групи. - Карпатська мовна група. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Доля кримських циган. - Інші етнодіалектні групи ромів. 	2
5. Кочівля та міграційні процеси серед ромів в Україні.	<ul style="list-style-type: none"> - «Власні» території кочівлі. - Усталеність роду занять та ремесла. - Фактори, що спричиняють масову міграцію. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Екологічні міграції. - Сезонні міграції ромів. 	2
6. Етносоціальні процеси серед ромів в Україні.	<ul style="list-style-type: none"> - Коло занять представників циганського етносу. - Традиційний циганський табір. - Циганський суд, як важливий соціальний інститут у циган. - Створення вартечій. - Циганська родина. - Матеріальний стан ромів. - Взаємовідносини між осілими і кочовими циганами. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Циганський табір – стихія контрастів. - Духовність і світогляд ромів. - Ритуали та звичаєве право. 	2
7. Етнополітичні процеси серед	<ul style="list-style-type: none"> - Міжнародно-правовий статус ромів. Закон України про 	2		

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
ромів від початку 90 рр. ХХ ст.	<p>національні меншини.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Перший з'їзд громад та громадських організацій циган України. - Проблеми циганського населення. Піднесення національної самосвідомості циган. 			
8. Громадсько-культурна активність ромів України.	<ul style="list-style-type: none"> - Створення громадських організацій. - Національно-культурні товариства ромів Закарпаття. - Ключові напрямки роботи національно-культурних товариств ромів України. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Всеукраїнське об'єднання циган - «Ромський конгрес України». - Інтеграція ромів в українське суспільство. 	2
9. Етно-національне відродження ромської спільноти 80-х – початку 90-х років. Питання освіченості.	<ul style="list-style-type: none"> - Передумови збереження та розвитку самобутності етнічних меншин України. - Двомовність циган (як початок асиміляції). Проблема збереження циганської мови. - Рівень освіченості ромів. - Створення недільних шкіл. - Навчання циганської молоді у вузах України. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Формування сталого прошарку інтелігенції серед ромів України. - Організація молодих ромів у Києві. Напрямки роботи. - Проблема освіти. 	2
10. Актуальні питання реалізації «Програми соціально-духовного відродження ромів України».	<ul style="list-style-type: none"> - Формування національних циганських ЗМІ. - Культурний напрямок роботи циганських товариств. - Соціальна адаптація ромів. - Захист прав ромів. - Розвиток міжнародних контактів з ромськими організаціями інших країн. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Проблеми становлення та розвитку ромських ЗМІ. - Фестивалі циганської культури. 	2
11. Дослідження мови ромів України.	<ul style="list-style-type: none"> - Історія дослідження циганської мови та її діалектів. - Формування писемної традиції циган в СРСР (разом з УРСР). - Сучасні проблеми функціонування романі. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Спроби створення системи фіксації циганської мови. Друковані видання, оригінальна й перекладна художня літ-ра циганською 	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
			мовою. Кобзар - циганською мовою	
12. Державна політика стосовно ромів України. Історія та сучасність.	- Імперська політика Росії стосовно циган. - Радянська доба циганської історії. - Сучасна політика української держави щодо ромів.	2	- Державна політика щодо ромського етносу у Малоросії та Бесарабії. - Спроба створення циганських колгоспів. - Державна програма «Рома в Україні».	2

4. Список літератури курсу

1. Бамбула В. Циганська доля – що вітер в полі. – Переяслав-Хмельницький, 2002. – 63 с.
2. Баранников А. П. Цыгане СССР: Краткий историко-этнографический очерк. – М.: Нацмениздат, 1931. – 52 с.
3. Баранников О. П. Українські цигани. – К.: Всеукраїнська академія наук. Етнографічна комісія. Кабінет нацмен, 1931. – 57 с.
4. Беліков О.В. Актуальні завдання соціальної політики щодо ромського (циганського) населення України // Рома в Україні. Історичний та етнокультурний розвиток циган (Рома) України (16-20 ст.). – Донецьк, 2006. – С. 28-36.
5. Беліков О.В., Белікова Н. Ю., Туренко О. С. Стан релігійності населення і перспективи розвитку міжконфесійних та етнокультурних відносин в Україні (за даними соціологічного дослідження Донецького державного інституту штучного інтелекту // Українське релігієзнавство. – 2001. – № 17. – С. 73.
6. Бессонов Н. В. Цыгане под сенью рубиновых звезд // «30 октября». – 2002. – № 22.
7. Валерко В. Які вони, цигани // Юридичний вісник України. – 1998. – № 4. – С. 22-28.
8. Гармаш Л. Н. Новотроицкие цыгане (по материалам целевых исследований 1993 г.) // Летопись Донбасса. Краеведческий сборник. Вып. 3. – Донецк, 1995. – С. 62-66.
9. Данілкин О. Культура циган України: минуле і сучасність. – К.: Контекст, 2001. – 77 с.

10. Два слова о цыганах в пределах бывшей Гетьманщины // Киевская старина. – 1882. – С 401-402.
11. Деметер Н., Бессонов Н., Кутенков В. История цыган – новый взгляд. – Воронеж: ИПФ «Воронеж», 2000. – 336с.
12. Друц Е., Гесслер А. Цыгане. – М.: Советский писатель, 1990. – 333 с.
13. Ємець Г., Мигович І. Вимираючий етнос // Романі Яг. – 2001. – № 1.
14. Зіневич Н. О. Цигани в Україні: формування етносу і сучасний стан // УІЖ. – 2001. – № 1. – С. 40-52.
15. Іванеско М. І. Цигани України. У пошуках кращої долі. Історичний нарис // Відродження. – 1993. – № 12 (грудень). – С. 66-69.
16. Індекс соціальної дистанції відносно представників різних національностей в Україні // Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві / Майборода О., Чілачава Р., Пилипенко Т. та ін. – К.: Фонд «Європа ХХІ», 2002. – С. 39-40.
17. Киселева Т. Ф. Цыгане европейской части СССР и их переход от кочевания к оседлости: Автореф. дис. канд. истор. наук: 07.00.01. – М., 1952. – 15 с.
18. Мигович І. І., Макара М. П. Закарпатський соціум: етнологічний аспект. – Ужгород Патент, 2001. – 160 с.
19. Петров О. Є. Деякі особливості вивчення правових відносин населення півдня Бессарабії в ХІХ – першій чверті ХХ ст. // Записки історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова – Вип. 9. – Одеса, 1999. – С. 7-93.
20. Романі Яг. Історія, культура, право. – К., 1998. – 136 с.
21. Роми краю: 10 років у контексті соціально-економічних реформ // Романі Яг. – 2002. – № 3.
22. Ром-Лебедев І. От цыганского хора к театру «Ромен». – М.: Искусство, 1990. – 271 с.
23. Юшкевич А. Народ, якого немає, не може знайти сьогодні свого місця в Україні // ПіК. – 1999. – № 27. – С. 28-30.
24. Navrotskaja E. Roma and propiska in Ukraine // Roma Rights Newsletter of the European roma rights center. – December 1998. – P. 39-41.
25. The Misery of Law: The Rights of Roma in the Transcarpatian Region of Ukraine // Roma Rights Newsletter of the European roma rights center. – Summer 1999. – P. 19-45.

5. Теми для написання творчих робіт студентами

1. Цигани в Україні: формування етносу.
2. Сучасний стан ромів України.
3. Погляд у минуле: інститут циганських отаманів.
4. Правовий статус ромів: історія та сучасність.
5. Створення негативного етнічного стереотипу внаслідок некоректних публікацій у ЗМІ щодо цыган.
6. Освіта ромів. Проблеми. Перспективи.
7. Екологія ромських поселень.
8. Історія та культура ромів.

9. Етнокультурні процеси в Україні.
10. Ендогамна група, як основна одиниця ромської спільноти.
11. Транскордонні та локальні етнічні групи ромів.
12. Соціально-етнічне обличчя ромського суспільства.
13. Суперечності розвитку процесів акультурації та асиміляції ромських груп.
14. Етнокультурні традиції ромів.
15. Сучасні проблеми циганської спільноти.
16. Соціально-демографічна специфіка умов життєдіяльності ромів в Україні.
17. Міжетнічні стосунки циганської спільноти.
18. Проблема зайнятості – одна з головних соціальних проблем ромів.
19. Громадські організації ромів.
20. Етнічна самосвідомість особистості як найважливіша ознака етнічного.
21. Проблема етнічної маргінальності.
22. Традиційні стереотипи у етнічній свідомості циган.
23. Роми у Центральній та Східній Європі. Ілюзії та дійсність.
24. Існування циганської мови в умовах ізоляції від індоарійського мовного середовища.
25. Циганська мова та її носії.

6. Методичні вказівки до написання творчих робіт

Написання творчої роботи – це важлива умова підготовки висококваліфікованих фахівців у певній галузі. Її метою є систематизація та поглиблення знань з обраної теми за проблематикою курсу, удосконалення досвіду самостійної творчої роботи, вмінь аналізувати та критично осмислювати нову інформацію, навичок самоосвіти. Студент має продемонструвати володіння основними методами історичного дослідження – порівняльно-історичним, історико-типологічним, хронологічним та ін.

Обсяг роботи не повинен бути меншим за 12 сторінок тексту форматом А4 (14 кеглем Times New Roman через 1,5 інтервалу). Структурно робота має містити титульну сторінку, зміст або план, вступ, основну частину, висновки, список використаної літератури, додатки (за потребою).

Студент має вміти сформулювати ціль та завдання дослідження, дослідити історіографію досліджуваного ним питання та охарактеризувати основні джерела (у вступній частині). Інформація, що подана студентом в основній частині творчої роботи, має бути добре структурованою, висновки повинні бути логічними, послідовними та виходити з наведених доказів та фактів. Посилання на інші роботи, що використовуються студентом, оформлюються у відповідності до сучасних бібліографічних вимог. У заключній частині мають бути підсумовані ті висновки, до яких студент дійшов у основній частині.

Робоча програма з навчального курсу

«РОМИ УКРАЇНИ В РІЗНІ ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ»

1. Мета і завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі.

Практична мета – ознайомлення студентів з найбільш важливими подіями та основними тенденціями розвитку циганського населення України у різні історичні періоди: з моменту появи ромів на теренах нашої держави до сучасного етапу розвитку української історії, складовою якого є розвиток ромської етнічної меншини. Ромське населення українських земель завжди перебувало в правовому полі державної політики, але тільки в незалежній Україні було створено правову базу щодо забезпечення умов для вільного розвитку ромів, що обумовило перспективи вирішення соціальних і культурних проблем українських циган на державному рівні. Дослідження минулого ромів України сприяє покращенню взаєморозуміння, зміцненню взаємоповаги та взаємодовіри між ромами та іншими народами України, а в кінцевому результаті – консолідації української політичної нації. Не виникає сумніву, що успішне вирішення проблем, пов'язаних з циганським населенням, сприятиме зростанню авторитету нашої країни на міжнародній арені. **Завдання дисципліни** – дослідити процес формування та розселення циганського населення України у XVI–XX ст.; проаналізувати політику щодо ромів з боку держав, до складу яких входили українські землі; охарактеризувати соціально-економічний та культурно-побутовий розвиток циганського населення України в різні історичні періоди. Крім того, чільну увагу буде приділено вивченню політики щодо українських циган під час Другої світової війни, а також буде розглянуто основні пріоритети етнополітики незалежної української держави. **Самостійна робота студентів** – передбачає самостійне опрацювання історичних джерел, наукових робіт та написання досліджень (рефератів) на запропоновані нижче теми.

2. Орієнтовний розподіл курсу за темами і видами занять

№ п/п	Теми	Всього годин	Лекції (годин)	Самостійна робота (годин)
1.	Теорії щодо походження ромів та їх науковий аналіз.	4	2	2
2.	Формування та розселення циганського населення України.	4	2	2
3.	Економічна діяльність та основні заняття ромів у різні історичні періоди.	4	2	2
4.	Життя циган на українських землях за часів Російської імперії.	4	2	2
5.	Особливості правового статусу циган Російської імперії.	4	2	2
6.	Життя ромів за радянської доби.	4	2	2
7.	Розвиток циганської культури за часів радянської доби.	4	2	2
8.	Політика радянської влади стосовно циган у 20-х – 1930-х роках.	2	2	-
9.	Сучасне сприйняття трагедії ромів в роки Другої світової війни.	2	2	-
10.	Життя ромів після другої світової війни.	4	2	2
11.	Ромська спільнота за часів незалежної України.	4	2	2
12.	Роми України на початку XXI сторіччя. Проблеми і шляхи їх вирішення.	4	2	2

Примітка: загальна кількість будь-якої дисципліни складає 44 години, з яких 24 лекційних та 20 самостійна робота.

3. Зміст лекцій, практичних, семінарських занять

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
1	2	3	4	5
1. Теорії щодо походження ромів та їх науковий аналіз.	<ul style="list-style-type: none"> - Єгипетська теорія. - Передньоазійська концепція. - Індійська теорія. - Самоназви циган. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Причини міграції предків циган. - Формування європейських циган. 	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
2. Формування та розселення циганського населення України.	<ul style="list-style-type: none"> - Поява циган на теренах України: шляхи та час проникнення. - Міграційні процеси серед циган у різних історико-географічних областях протягом XV-XX століть. - Утворення етнодіалектних груп серед циган України. - Остаточне формування циганського населення України у другій половині XX століття. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Осілі й кочові цигани в українських землях Польського та Великого князівства Литовського. - Поява циган на Закарпатті. - Прибуття циган до Криму. - Поява циган на центральних та східноукраїнських землях. 	2
3. Економічна діяльність та основні заняття ромів у різні історичні періоди.	<ul style="list-style-type: none"> - Спосіб життя ромів та їх професійна спеціалізація. - Ковальство та металообробка. - Обробка деревини, рога, щепки. - Обробка землі у XX столітті. - Сезонні заробітки. - Торгівля. - Військова справа. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Виступи з прирученими тваринами. - Музика. - Напівлегальні та нелегальні способи заробітку (жебрацтво, ворожіння). 	2
4. Життя циган на українських землях за часів Російської імперії.	<ul style="list-style-type: none"> - Реформа адміністративного управління циган 1765 року. - Заходи уряду щодо припинення бродяжництва циган та їх оселення у 1803-1812 роках. - Створення Контори коронних циган у Бессарабській області. - Доля «власницьких» циган Бессарабії у XIX сторіччі. - Причини невдачі адміністративної реформи. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Зарахування циган до козацького війська. - Участь циган у Кримській війні у складі козацького війська. - Прикріплення ромів до полків, поступове закріпачення та подвійне соціальне гноблення. 	2
5. Особливості правового статусу циган Російської імперії.	<ul style="list-style-type: none"> - Правовий статус циган Лівобережної України. - Інститут отаманів. - Положення про правове становище жителів Бессарабії 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Спроби імперського уряду законодавчим шляхом зробити з циган землеробів. 	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	1847 року. Права циган за часів Російської імперії (право на працю, землю, житло, навчання, заняття ремеслом, торгівлею, участь у виборах до Державної думи та органів місцевого самоврядування).		- Умови отримання паспортів циганами.	
6. Життя ромів за радянської доби.	<ul style="list-style-type: none"> - Ставлення ромів до Жовтневої революції. - Спроби звести державний контроль до мінімуму як фактор напруження між ромами та радянською владою. - Заходи по сприянню переходу циган-кочовиків на осілість. - Всеукраїнська й місцеві конференції трудящих циган у 1929 р. - Причини занепаду традиційних форм циганського господарювання. Пошук інших джерел існування. Створення перших циганських колгоспів. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Політика уряду УНР щодо циган. Причини неможливості її реалізувати. - Суперечності колгоспної системи і циганського укладу. - Поширення індивідуальної трудової діяльності ромів. 	2
7. Розвиток циганської культури за часів радянської доби.	<ul style="list-style-type: none"> - Створення писемності на основі кирилиці у 1926 році. - Букварі циганською мовою. - Бібліотечка для читання циганською мовою. - Поява громадсько-політичних та літературних часописів «Романі зоря» й «Нево дром». - Відкриття шкіл для дітей-циган. - Згортання політики сприяння розвитку національних культур. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Робота Всеросійської спілки циган в Україні. - Роль театру «Ромен» у становленні Циганського мистецтва. 	2
8. Політика радянської влади стосовно циган у 20-х – 1930-х роках.	<ul style="list-style-type: none"> - Комплекс заходів, скерованих на оселення та «окультурення» циган. - Політичні репресії 30-х років у країні. Голод 1932-1933 років – трагедія циганського народу. - Створення інституту прописки 	2		

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	<p>громадян. Наслідки для циган. - Депортація ромів.</p>			
<p>9. Сучасне сприйняття трагедії ромів в роки Другої світової війни.</p>	<p>- Регіональні особливості нацистської політики по відношенню до ромів в Україні. - Ступінь участі у геноциді різних сегментів українського і німецького суспільства. - Особливості колективних і особистісних стратегій виживання ромів в роки геноциду. Шляхи залучення держави до вирішення проблеми відсутності пам'яті про геноцид у суспільній свідомості.</p>	2		
<p>10. Життя ромів після другої світової війни.</p>	<p>- Повернення до кочового способу життя. - Зустріч першого секретаря ЦК КПРС М. Хрущова з циганами влітку 1956 року. - Зовнішнє припинення циганської кочівлі: примусове оселення циган. - Переваги осілого життя: державне житло, медичне обслуговування, соціальне забезпечення та інші. - Освіта ромів. Проблеми. Шляхи вирішення. - Причини збільшення кількості правопорушень з боку циган.</p>	2	<p>- Відхід частини ромів від «традиційного циганського життя» протягом 1960 - 80-х років. - Проблеми інтеграції ромів у радянське суспільство.</p>	2
<p>11. Ромська спільнота за часів незалежної України.</p>	<p>- Законодавча основа державної політики стосовно циганського населення. - Невідповідність реальної державної етнополітики законодавчій базі. - Проблема освіти і дошкільного виховання. - Працевлаштування та паспортний режим.</p>	2	<p>- Причини виникнення та можливості подолання негативного етнічного стереотипу. - Інтеграція ромів в українське суспільство.</p>	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	<ul style="list-style-type: none"> - Охорона здоров'я та екологія циганських поселень. - Взаємини ромів з оточуючим населенням. 			
<p>12. Роми України на початку ХХІ сторіччя. Проблеми і шляхи їх вирішення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Місце ромів в сучасному українському суспільстві. - Загальний економічний та соціокультурний стан ромів. - Пріоритети етнополітики України. - Цільова загальнодержавна програма «Циганське населення України» 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Особливості культурно-побутових процесів серед циганського населення. - Соціальна структура та процеси соціальної диференціації в середовищі ромів. - Розвиток самоврядування в місцях компактного проживання ромів. 	2

4. Список літератури курсу

1. Бамбула В. Циганська доля – що вітер в полі. – Переяслав-Хмельницький, 2002. – 63 с.
2. Баранников А. П. Цыгане СССР: Краткий историко-этнографический очерк. – М.: Нацмениздат, 1931. – 52 с.
3. Баранников О. П. Українські цигани. – К.: Всеукраїнська академія наук. Етнографічна комісія. Кабінет нацмен, 1931. – 57 с.
4. Беліков О.В. Актуальні завдання соціальної політики щодо ромського (циганського) населення України // Рома в Україні. Історичний та етнокультурний розвиток циган (Рома) України (16-20 ст.). – Донецьк, 2006. – С. 28-36.
5. Беліков О.В., Белікова Н. Ю., Туренко О. С. Стан релігійності населення і перспективи розвитку міжконфесійних та етнокультурних відносин в Україні (за даними соціологічного дослідження Донецького державного інституту штучного інтелекту // Українське релігієзнавство. – 2001. – № 17. – С. 73.
6. Бессонов Н. В. Цыгане под сенью рубиновых звезд // «30 октября». – 2002. – № 22.
7. Валерко В. Які вони, цигани // Юридичний вісник України. – 1998. – № 4. – С. 22-28.

8. Гармаш Л. Н. Новотроицкие цыгане (по материалам целевых исследований 1993 г.) // Летопись Донбасса. Краеведческий сборник. Вып.3. – Донецк, 1995. – С. 62-66.
9. Данілкин О. Культура циган України: минуле і сучасність. – К.: Контекст, 2001. – 77 с.
10. Два слова о цыганах в пределах бывшей Гетьманщины // Киевская старина. – 1882. – С 401-402.
11. Деметер Н., Бессонов Н., Кутенков В. История цыган – новый взгляд. – Воронеж: ИПФ «Воронеж», 2000. – 336с.
12. Друц Е., Гесслер А. Цыгане. – М.: Советский писатель, 1990. – 333 с.
13. Ємець Г., Мигович І. Вимираючий етнос // Романі Яг. – 2001. – № 1.
14. Зіневич Н. О. Цигани в Україні: формування етносу і сучасний стан // УІЖ. – 2001. – № 1. – С. 40-52.
15. Іванеско М. І. Цигани України. У пошуках кращої долі. Історичний нарис // Відродження. – 1993. – № 12 (грудень). – С. 66-69.
16. Індекс соціальної дистанції відносно представників різних національностей в Україні // Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві / Майборода О., Чілачава Р., Пилипенко Т. та ін. – К.: Фонд «Європа ХХІ», 2002. – С. 39-40.
17. Киселева Т. Ф. Цыгане европейской части СССР и их переход от кочевания к оседлости: Автореф. дис. канд. истор. наук: 07.00.01. – М., 1952. – 15 с.
18. Мигович І. І., Макара М. П. Закарпатський соціум: етнологічний аспект. – Ужгород Патент, 2001. – 160 с.
19. Петров О. Є. Деякі особливості вивчення правових відносин населення півдня Бессарабії в ХІХ – першій чверті ХХ ст. // Записки історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова – Вип. 9. – Одеса, 1999. – С. 7-93.
20. Романі Яг. Історія, культура, право. – К., 1998. – 136 с.
21. Роми краю: 10 років у контексті соціально-економічних реформ // Романі Яг. – 2002. – № 3.
22. Ром-Лебедев И. От цыганского хора к театру «Ромен». – М.: Искусство, 1990. – 271 с.
23. Юшкевич А. Народ, якого немає, не може знайти сьогодні свого місця в Україні // ПіК. – 1999. – № 27. – С. 28-30.
24. Navrotskaja E. Roma and propiska in Ukraine // Roma Rights Newsletter of the European roma rights center. – December 1998. – P. 39-41.
25. The Misery of Law: The Rights of Roma in the Transcarpatian Region of Ukraine // Roma Rights Newsletter of the European roma rights center. – Summer 1999. – P. 19-45.

5. Теми для написання творчих робіт студентами

1. Роми України: особливості, традиції, стереотипи.
2. Актуальні завдання соціальної політики щодо ромського населення України.
3. Традиційна соціальна культура ромів України наприкінці ХХ – на початку ХХІ сторіччя.

4. Чисельність та розміщення циганського населення України у різні історичні періоди.
5. Національна самосвідомість та основні заняття ромів.
6. Геноцид ромів під час Другої світової війни.
7. Вплив Лютневої революції на стан ромів.
8. Фіксація та осмислення історії ромів України.
9. Особливості політики щодо ромів з боку держав, до складу яких входили українські землі.
10. Роми України в різні історичні періоди: становище і проблеми сприйняття суспільством.
11. Антропологія соціокультурного розвитку ромського населення України.
12. Етнографія та історія кримських циган.
13. Роми в проблемному полі локальної історії.
14. Цигани в дослідженнях українських архівістів кін. XIX – поч. XX ст..
15. Місце та роль українських циган у житті козацтва й українського суспільства взагалі протягом XVI–XIX ст..
16. Феномен циганського кочування.
17. Мандрівний народ: роми на українських теренах.
18. Життя кріпосних і коронних циган Бессарабії за часів російської імперії.
19. Роми України в радянські часи та в роки незалежності.
20. Інтеграція ромів в українське суспільство.
21. Українське козацтво і роми.
22. Специфіка асиміляції українських ромів.

6. Методичні вказівки до написання творчих робіт

Необхідною складовою підготовки висококваліфікованих фахівців у певній галузі є написання творчої роботи. Мета такої роботи – систематизація та поглиблення знань з обраної теми за проблематикою курсу, удосконалення вмінь аналізувати та критично осмислювати нову інформацію, робити узагальнення та обґрунтовані висновки. Студент має продемонструвати володіння основними методами наукового дослідження.

Обсяг роботи не повинен бути меншим за 12 сторінок тексту форматом А4 (14 кеглем Times New Roman через 1,5 інтервалу). Структурно робота містить титульну сторінку, зміст або план, вступ, основну частину, висновки, список використаної літератури, додатки (за потребою).

Студент повинен вміти сформулювати ціль та завдання дослідження, дослідити історіографію досліджуваного ним питання та охарактеризувати основні джерела (у вступній частині). Інформація, що подана студентом в основній частині творчої роботи має бути чітко структурованою. Посилання на інші роботи, що використовуються студентом, оформлюються у відповідності до сучасних бібліографічних вимог. У заключній частині формулюються висновки, які мають бути логічними, послідовними та виходити з наведених доказів та фактів.

Робоча програма з навчального курсу

«ВНЕСОК РОМІВ УКРАЇНИ ДО СКАРБНИЦІ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ»

1. Мета і завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі.

Практична мета – ознайомлення студентів з багатою історичною та культурною спадщиною ромів України, формування системи уявлень про роль та місце циганської культури в світовому культурному просторі.

Дослідження національних культур, що базуються на аналізі етнічної ментальності та процесів соціокультурної динаміки, є надзвичайно актуальними в епоху інтенсивних міжнаціональних контактів і сприяють руйнуванню міфів, створених суспільною свідомістю про ромів. На жаль, міфи породжені побутовою свідомістю здійснюють вплив на політику щодо ромів в усіх галузях громадського життя України.

Під час вивчення культурної спадщини ромів неможливо провести чітку межу між фольклористикою, історією, етнографією, лінгвістикою, тощо. Без комплексного вивчення різних аспектів і проявів циганської культури і творчості дослідження в якій-небудь конкретній зі згаданих дисциплін буде не тільки неповним, але й в ряді випадків некоректним. Особливістю ромської культури є її консервативність. Вона відкидає соціальні новації, що надає їй змогу віками зберігати самобутність і не розчинитися в інших етносах. Але парадокс ромів полягає в тому, що чіпляючись за самобутність, будучи ментальними консерваторами, вони наділені гнучкою здатністю пристосовуватися. Завдяки своїй традиційності роми могли існувати майже в будь-яких соціально-економічних нішах, за різноманітних історичних обставин, зберігаючи власну ідентичність. **Завдання дисципліни** – сформувати у студентської молоді цілісне уявлення про шляхи розвитку культури ромів, основні етапи її формування, проаналізувати самобутність циганської культури, охарактеризувати внесок видатних особистостей ромського населення України до скарбниці світової культури. **Самостійна робота студентів** – передбачає самостійне опрацювання історичних джерел і наукових робіт, вивчення літературної спадщини видатних циганських діячів та написання досліджень (рефератів) на запропоновані нижче теми.

2. Орієнтовний розподіл курсу за темами і видами занять

№ п/п	Теми	Всього годин	Лекції (годин)	Самостійна робота (годин)
1.	Культурно-антропологічна ідентифікація ромів.	4	2	2
2.	Кочівля та міграція серед циган як соціально-економічне та етнокультурне явище.	4	2	2
3.	Цигани як нація.	2	2	-
4.	Духовні цінності ромів.	4	2	2
5.	Обряди й звичаї ромів.	4	2	2
6.	Традиційна культура ромів. Вибрані аспекти.	4	2	2
7.	Циганський фольклор.	4	2	2
8.	Циганський одяг і костюм.	4	2	2
9.	Література ромів.	4	2	2
10.	Циганська музика і театральне мистецтво.	4	2	2
11.	Циганська преса.	2	2	-
12.	Циганський живопис і кінематограф.	4	2	2

Примітка: загальна кількість будь-якої дисципліни складає 44 години, з яких 24 лекційних та 20 самостійна робота.

3. Зміст лекцій, практичних, семінарських занять

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
1	2	3	4	5
1. Культурно-антропологічна ідентифікація ромів.	- Діалектний поділ циганства. - Етногруповий поділ циган на стани і касти. - Узагальнена антропологічна характеристика ромів України.	2	-Мова і мовлення як етноідентифікуюча ознака. - Традиційно устояні стани. - Одяг як основний маркер зміни соціального стану.	2
2. Кочівля та	- Причини.	2	- Традиції та	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
міграція серед циган як соціально-економічне та етнокультурне явище.	<ul style="list-style-type: none"> - Історія. - Вплив на формування кастовості. - Типологія. 		<ul style="list-style-type: none"> фольклор, що підживлюють кочову етнокультуру. - Періодично-постійна міграція як фактор, що впливає на єдність циганської культури. 	
3. Цигани як нація.	<ul style="list-style-type: none"> - Національні символи. - Національне свято. - Циганський прапор. - Циганський гімн. - Циганська мова. - Важливі для циганської культури філософські терміни (романіпе, гаджі, романо рат, романістан). 	2		
4. Духовні цінності ромів.	<ul style="list-style-type: none"> - Приналежність до циганської спільноти. - Сім'я у культурі ромів. - Професія. - Віра. - Роми – релігійні діячі. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Культ дитинства. - Культ материнства. - Культ віку. - Культ вірності родині. 	2
5. Обряди й звичаї ромів.	<ul style="list-style-type: none"> - Весільні обряди і звичаї. - Звичаї, що пов'язані з народженням дітей. - Звичаї, що пов'язані з вихованням дітей. - Поховальна обрядовість. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Календарна обрядовість. - Свята в житті ромів. 	2
6. Традиційна культура ромів. Вибрані аспекти.	<ul style="list-style-type: none"> - Циганський будинок. - Асимілянти. - Другий поверх. - Приватний будинок. - Особливості облаштування домашнього побуту. - Циганська кухня. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - До питання циганського етикету. - Циганські колекції музеїв України. 	
7. Циганський фольклор.	<ul style="list-style-type: none"> - Роль фольклору у формуванні моральних засад людства. - Музичний фольклор ромів. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Філософські казки, пісні, афоризми як 	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	- Літературний фольклор ромів.		вагома частина циганського фольклору. - Циганські прислів'я та приказки.	
8. Циганський одяг і костюм.	- Типологія та еволюція циганського одягу. - Ідентифікуючі ознаки одягу різних циганських етнодіалектних та територіальних груп. - Символіка і колористика. - Інформативна, сакральна, естетична та інші функції вбрання ромів.	2	- Еволюція циганського головного убору. - Особливості жіночого вбрання. - Чоловіче вбрання.	2
9. Література ромів.	- Циганська література 20-х - 1930-х років. - Суспільно-політична і науково-популярна література. - Підручники. - Переклади класичних творів вітчизняних та зарубіжних авторів. - Оригінальні циганські твори. - Циганська література 50-х - 90-х років.	2	- О. В. Герmano та М. О. Панков – найяскравіші представники циганської літератури 20-30-х років. - Життєвий і творчий шлях актора і драматурга Івана Ром-Лебедева. - Творчість українських циганських поетів М. Казимиренка та Р. Набаранчук.	2
10. Циганська музика і театральне мистецтво.	- Витоки циганської музики. - Репертуар циганських хорів. - Цигани в академічній музиці. - Циганський романс. - Інші музичні напрямки. - Створення циганського театру «Ромен» та його вплив на розвиток циганської музики та	2	- Яскраві зірки в історії циганської музики і театального мистецтва. - В.О. Козін - співак трагічної долі. М.Г. Ерденко	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	літератури. - Театр «Романс» - Перший міжнародний фестиваль циганського мистецтва «Амала» 2000. - Розвиток сучасного театрального мистецтва ромів.		- талановитий скрипаль, співзасновник Київської імператорської консерваторії. - А.М. Баянова – легенда циганського романсу.	
11. Циганська преса.	- Історія циганської періодики. - Циганомовні періодичні видання України та країн Європи. Тематика матеріалів циганської преси. - Циганські професійні журналісти.	2		
12. Циганський живопис і кінематограф.	- Традиції циганського образотворчого мистецтва. - Циганські художники-іконописці. - Зародження циганського кінематографу.	2	- Творчий доробок циганських митців Йосифа Балоба, Дем'яна Безручка, та Михайла Хариневича. - Циганський живопис у державних і приватних колекціях України та світу.	2

5. Список літератури курсу

1. Данілкин О. Культура циган України: минуле і сучасність. – К., 2001. – 77 с.
2. Деметер Н., Бессонов Н., Кутенков В. История цыган – новый взгляд. – Воронеж: ИПФ «Воронеж», 2000. – 336 с.
3. Зіневич Н. О. Цигани в Україні: формування етносу і сучасний стан // УІЖ. – 2001. – № 1. – С. 40-52.
4. Когалничан. Очерк истории, нравов и языка цыган // Северная пчела. СПб., 1838. – № 82. – С. 327.
5. Мазоре І., Чхіндлар. Розповідь про створення першого в Україні циганського букваря // Відродження. – 1993. – № 7. – С. 4-6.

6. Макара М. Квіти етнічного різнобарв'я // Романи Яг. – 2001. – № 10.
7. Ром-Лебедев И. От цыганского хора к театру «Ромен». – М., 1990. – 271 с.
8. Штейнпресс Б. К истории «цыганского пения» в России. – М., 1934. – С. 59
9. Язык цыганский весь в загадках: Народные афоризмы русских цыган из архива И.М.Андрониковой. Составление, подготовка текстов, вступительная статья и справочный аппарат С.В.Кучепатовой. – СПб., 2006. С. 36-209.

5. Теми для написання творчих робіт студентами

1. Цигани. Походження і культура.
2. Вплив циганської культури на музичну культуру світу.
3. Своєрідність жанрів циганської літератури.
4. Родинність як особливість ромів.
5. Генезис музичного фольклору ромів та особливості їх етносоціального походження.
6. Сімейні та календарні звичаї ромів.
7. Одяг ромів у світлі їх етнокультурної історії.
8. Національна самосвідомість та основні заняття ромів.
9. Особливості етикету ромів.
10. Музика й танці у циганській культурній традиції.
11. Еволюція житла ромів України.
12. Циганській фольклор. Казки й пісні народжені в дорозі.
13. Народні афоризми ромів.
14. Внесок ромів у світову культуру в галузі театру й кінематографу.
15. Семантика базових соціонімів в контексті традиційної культури цыган.
16. Що таке «ром» з точки зору носія циганської мови?
17. Лексичні особливості сервітського діалекту мови ромів України.
18. Видатні постаті у циганському мистецтві.
19. Відомі культурні діячі серед ромів України.
20. Особливості виховання дітей та підлітків в контексті культурно-побутового життя ромської родини.
21. Соціальна культура. Сім'я і шлюб.
22. Світогляд циганської молоді.

6. Методичні вказівки до написання творчих робіт

Важливою складовою підготовки кваліфікованих фахівців у певній галузі є написання творчої роботи. Мета такої роботи – це систематизація та поглиблення знань з обраної теми за проблематикою курсу, удосконалення вмінь аналізувати та критично осмислювати нову інформацію, робити узагальнення та обґрунтовані висновки. Студент має продемонструвати володіння основними методами наукового дослідження.

Обсяг роботи не повинен бути меншим за 12 сторінок тексту форматом А4 (14 кеглем Times New Roman через 1,5 інтервалу). Структурно робота повинна мати титульну сторінку, зміст або план, вступ, основну частину, висновки, список використаної літератури, додатки (за потребою).

Студент має вміти сформулювати ціль та завдання дослідження, дослідити історіографію досліджуваного ним питання та охарактеризувати основні джерела (у вступній частині). Інформація, що подана студентом в основній частині творчої роботи має бути добре структурованою. Посилання на інші роботи, що використовуються студентом, оформлюються у відповідності до сучасних бібліографічних вимог. У заключній частині формулюються висновки. Вони повинні бути логічними, послідовними та виходити з наведених доказів та фактів.

Робоча програма з навчального курсу «РОМИ І РЕЛІГІЯ»

1. Мета і завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі.

Практична мета – ознайомлення студентів з релігійним світоглядом ромів та реальною конфесійною картиною, місцем віри у житті циган, їх ставленням до атеїзму. Тема «Цигани і релігія» показова для циганознавства в цілому. Схоластичність багатьох авторів, які наголошують на нещирості ромів у питаннях віри, не перше сторіччя заважає створити об'єктивну картину. Конформізм, про який так багато писали циганознавці, у реальному житті не знаходить підтвердження. Отже, всі, хто вивчають культуру ромів, повинні мати дуже критичне ставлення до літератури.

Завдання дисципліни – вивчити і проаналізувати етнографічну інформацію щодо питання про релігійні погляди циган, зробити висновки, спираючись на факти, і під час їх критичного осмислення обов'язково ставити інформацію в широкий історичний контекст. Під час розгляду тем курсу чільна увага приділятиметься розвінчанню міфів і численних фальсифікацій щодо місця віри у житті циган.

Самостійна робота студентів – самостійне опрацювання історичних джерел, наукових робіт, вивчення літературної спадщини етнографів і фольклористів, написання досліджень (рефератів) на запропоновані нижче теми.

2. Орієнтовний розподіл курсу за темами і видами занять

№ п/п	Теми	Всього годин	Лекції (годин)	Самостійна робота (годин)
1.	Релігійні погляди ромів у літературній традиції.	4	2	2
2.	Міф про циганське язичництво.	4	2	2
3.	Реальна конфесійна картина.	4	2	2
4.	Місце віри в житті ромів.	4	2	2
5.	Обряди і ритуали кочових циган.	4	2	2
6.	Священики серед ромів.	4	2	2
7.	Паломництво.	4	2	2
8.	Експансія євангельського християнства.	4	2	2
9.	Релігійні засади циганського суду.	2	2	-
10.	Християнські заповіді в житті ромів.	2	2	-
11.	Сумнівність ворожіння.	4	2	2
12.	Міф про легку зміну конфесій.	4	2	2

Примітка: загальна кількість будь-якої дисципліни складає 44 години, з яких 24 лекційних та 20 самостійна робота.

3. Зміст лекцій, практичних, семінарських занять

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
1	2	3	4	5
1. Релігійні погляди ромів у літературній традиції.	- Згадки про релігійність ромів у роботах різних авторів. - Схоластичність публікацій і об'єктивна картина. - Критичне ставлення до літератури.	2	- Творчий спадок псевдоетнографів. - Вигадки про релігійні погляди ромів. Язичники чи конформісти?	2
2. Міф про циганське язичництво.	- Індійське походження циган. - Язичництво у предків сучасних ромів. - Прийняття Християнства циганами. - Слова церковного вжитку у мові циган. - Екзамен на духовну лояльність у середньовічній Європі.	2	- Фальсифікації щодо релігійних поглядів ромів. - Іспанська інквізиція і виявлення справжніх духовних цінностей у середовищі національних меншин.	2
3. Реальна конфесійна картина.	- Циганські етногрупи. - Міграція етногруп. - Релігійна приналежність етногруп. - Ставлення ромів до атеїзму.	2	- Етногрупи, що прийняли Християнство. - Етногрупи, що прийняли Іслам.	2
4. Місце віри в житті ромів.	- Етнічні цигани і релігія. - Духовні фальсифікації у циганській пресі. - Віра, як невід'ємна частина циганської культури. - Церковні свята у житті ромів. - Богословські питання. - Ставлення ромів до релігійних конфліктів.	2	- Біблія циганською мовою. - Постулати християнської віри і кочовий спосіб життя.	2
5. Обряди і ритуали кочових циган.	- Табірна ікона у циганській родині. Культ вогню. - Поховальна обрядовість. - Вплив православ'я і католицизму на уявлення ромів про безсмертя душі та потойбічне життя.	2	- Циганські прислів'я та приказки релігійного змісту. - Циганський фольклор.	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	- Мусульманські звичаї циган-кримців.			
6. Священики серед ромів.	- Ставлення ромів до духовної кар'єри. Монахи серед болгарських циган. Цигани-священики православної та католицької віри. Духовна кар'єра ромів в ісламському середовищі.	2	- Релігійні діячі серед ромів. - Сеферино Малья – святий захисник циган.	2
7. Паломництво.	- Паломництво як індикатор релігійності. - Традиційні місця паломництва православних циган і циган-католиків. Місця для поклоніння у циган-мусульман.	2	- Паломницькі центри православного світу. - Хадж до Мекки.	2
8. Експансія євангельського християнства.	- Фінансування циганських конгресів П'ятидесятницькою і Баптистською церквами. - Будівництво молитовних будинків біля ромських поселень. Євангелізація ромів Закарпаття. - Переваги і недоліки духовної експансії.	2	- Зміни у релігійному житті ромів. - Ставлення ромів традиційних конфесій до євангелізації.	2
9. Релігійні засади циганського суду.	- Романіпе – циганський закон. - Присяга на Біблії у англосаксонській правовій культурі. - Клятва у церкві, як запорука винесення вердикту про невинуватість у ромів.	2		
10. Християнські заповіді в житті ромів.	- Ставлення до християнських заповідей у циганській традиційній свідомості. - Циганський біблейський фольклор. - Псевдобіблейські сюжети ромських легенд.	2		
11. Сумнівність ворожіння.	- Ворожіння, як традиційне жіноче ремесло у ромів.	2	- Дар віщування у циган.	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	<ul style="list-style-type: none"> - Цигани і переслідування за чаклунство. Погляд у минуле. - Ставлення церкви до ворожіння. 		<ul style="list-style-type: none"> - Ворожіння, як спосіб заробітку. Думка ромів. 	
12. Міф про легку зміну конфесій.	<ul style="list-style-type: none"> - Зміна конфесій. Міфи і реальність. - Історичний експеримент. Османська імперія. Введення диференційованої податкової шкали. - Релігійні погляди ромів за часів СРСР. - Праці етнографа Т. Джорджевича про зміну конфесій циганами. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Конформізм ромів, як хибний постулат циганознавства. 	2

4. Список літератури курсу

1. Беліков О.В., Белікова Н. Ю., Туренко О. С. Стан релігійності населення і перспективи розвитку міжконфесійних та етнокультурних відносин в Україні (за даними соціолог. дослідження Донецького державного інституту штучного інтелекту // Українське релігієзнавство. – 2001. – № 17. – С. 73.
2. Деметер Н. Цыгане: миф и реальность. – М., 1995. – С.74.
3. Друц Ефим, Гесслер Алексей. Цыгане: Очерки. – М., 1990. – С. 16-135.
4. Гуили Р.Э. Цыгане // Энциклопедия ведьм и колдовства. – М., 1998. – С.616, 617.
5. Ильинский А.М. Цыгане: триста лет в России. Очерки, воспоминания, цыганско-русский словарь. – М. 2006. – С. 92-97.
6. Климонтович Н. Цыганский очерк // Русский телеграф. – М. 29.10.1997.
7. Когалничан. Очерк истории, нравов и языка цыган // Северная пчела. – СПб., 1838. – № 82. – С. 327.
8. Деметер Н. Цыгане: миф и реальность. – М., 1995. – С.74
9. Марушиакова Е; Попов В. Циганите в Османската империя. – София: Литавра, 2000. – С. 51.
10. Марушиакова Елена, Попов Веселин. Идентичность цыган/ромов в новом европейском контексте (на примере Восточной Европы) // Наукові записки. Том 15. К. , 2008. Рома в Україні: із минулого в майбутнє. – С. 290.
11. Марушиакова Е., Попов В. Циганите в България. – София, 1993. – С. 76-80.
12. Цыганско-русский и русско-цыганский словарь (кэлдэрарский диалект). – М: Руський язык, 1990. – С. 63.

13. Чарльз Годфри Лиланд // Цыганские вести. Волгоград: Межрегиональная ассоциация цыган Юга России. 2003. – №1 (11). – С. 4.
14. Шиле А. Цыгане // Природа и люди. – СПб., 1878. – № 11. – С. 34-35.
15. Штейнпресс Б. К истории «цыганского пения» в России. – М., 1934. – С. 59.
16. Язык цыганский весь в загадках: Народные афоризмы русских цыган из архива И.М. Андрониковой. Составление, подготовка текстов, вступительная статья и справочный аппарат С.В. Кучепатовой. – СПб., 2006. – С. 36-209.
17. Croome, Frances Hinds. Gypsy Folk Tales. Lnd: Hurst&Blackett. [1899]. P.250.
18. Etzler Allan. Gypsies in Sweden // JGLS (3). XXV. Parts 3-4. P.82, 83.
19. Ficovski Jerzy. Cyganiepolscy. Warszawa: Panstwowy Instytut Wydawniczy, 1953. – P.86.
20. Grellmann H.M.G. Historischer Versuch über die Zigeuner. Gottingen, 1787. – P.102.
21. LalChaman. Gipsies; Forgotten children of India. – New Delhi, 1976. – С.114-119.
22. Marushiakoiva E., Popov V. Gypsies (Roma) in Bulgaria. – Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 1997. – P. 125, 126.
23. Ortega Helena Sanches. Les gitans espagnols face à l'inquisition // Etudes tsiganes. – 1978. – № 2. – P. 21.
24. Rochow I., Matschke K.-P. Neues zu den Zigeunern im Byzantinischen Reich um die Wende vom 13. zum 14. Jahrhundert // Jahrbuch der Osterreichischen Byzantinistik. Vol. 41, 1991. – P. 246-247.
25. Soulis George C. The Gypsies in the Byzantine Empire and the Balkans in the Late Middle Ages // Dumbarton Oak Papers. – Washington, 1961. № 15. – P. 147.
26. Therenkov Lev, Laedrich Stephane. The Roma. Vol. 2. Basel: Schwabe, 2004. – P.57-580.
27. Von Wliscocki H. Volksglaube der Zigeuner. – Munster, 1891.
28. Weideck H.E. Dictionary of gypsy life and lore. – NY., 1973. – P. 428.
29. Ђорђевић Тихомир Р. Два библијска мотива у предањ у наших Цигана // Наш народни живот. Кн.7. Београд, 1933. – С.122-133.
30. Ђорђевић Тихомир Р. Вера у цигана // Наш народни живот. Кн.7. Београд: Издавачка књижарница Геце Кона. – 1933. – С. 53-57.
31. Ђорђевић Тихомир Р. Врсте цигана у Србији // Наш народни живот. Кн.6. Београд: Издавачка књижарница Геце Кона. – С. 90-97.

5. Темы для написания творческих работ студентами

1. Релігійні погляди ромів. Міфи і реальність.
2. Фальсифікації щодо циганського язичництва і ставлення до них циганознавців і циганських авторів.
3. Роль релігійних свят в житті ромів.
4. Цигани і «релігійний» тероризм.
5. Релігійні мотиви у циганському фольклорі.
6. Духовні цінності ромів.
7. Міф про циганський релігійний конформізм.
8. Релігійний світогляд ромів України.

9. Елементи язичництва і християнства у релігійності циган.
10. Релігійні звичаї і обряди циган.
11. Синкретизм релігійності циган.
12. Космологічні елементи в релігійних уявленнях ромів.
13. Сучасні релігійні процеси в середовищі ромської спільноти України.
14. Роми і протестантизм.
15. Народні вірування та забобони в релігійному світогляді українських циган.
16. Давньорелігійні елементи у музичному фольклорі ромів.
17. Обряди переходу: смерть – народження у ромів України.

6. Методичні вказівки до написання творчих робіт

Написання творчої роботи – це невід’ємна складова підготовки кваліфікованих фахівців у певній галузі. Метою такої роботи є систематизація та поглиблення знань з обраної теми за проблематикою курсу, удосконалення вмінь аналізувати та критично осмислювати нову інформацію, робити узагальнення та обґрунтовані висновки. Студент має продемонструвати володіння основними методами наукового дослідження.

Обсяг роботи не повинен бути меншим за 12 сторінок тексту форматом А4 (14 кеглем Times New Roman через 1,5 інтервалу). Структурно робота складається з титульної сторінки, змісту або плану, вступу, основної частини, висновків, списку використаної літератури, додатків (за потребою).

Студент має вміти сформулювати ціль та завдання дослідження, дослідити історіографію досліджуваного ним питання та охарактеризувати основні джерела (у вступній частині). Інформація, що подана студентом в основній частині творчої роботи має бути добре структурованою, висновки повинні бути логічними, послідовними та виходити з наведених доказів та фактів. Посилання на інші роботи, що використовуються студентом, оформлюються у відповідності до сучасних бібліографічних вимог. У заключній частині мають бути підсумовані ті висновки, до яких студент дійшов у основній частині.

**Робоча програма з навчального курсу
«ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ТА ЗНИЩЕННЯ РОМІВ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ»**

1. Мета і завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі.

Практична мета – ознайомлення студентів з витоками, розгортанням та наслідками переслідування й знищення ромів в Україні під час Другої світової війни, формування у молоді основ толерантності, милосердя й відповідальності.

Друга світова війна принесла ромському населенню України дуже важкі випробування. Всі попередні надбання було знищено. Політика німецьких нацистів щодо циган мала за мету тільки їх знищення. Не набагато кращим було ставлення з боку Угорщини та Румунії: грабіж, примусові переселення, ув'язнення. Розглядаючи особливості нацистської політики щодо ромів, те, як вона трансформувалася, якими були її регіональні особливості, як працювала нацистська машина переслідувань та винищення, важливим є не стати подібними певною мірою до виконавців злочину, які ставилися до своїх жертв зневажливо, як до пласких і не маючих жодних індивідуальних рис «фігур», намагаючись знищити їх не лише фізично, але стерти усі їх сліди з колективної пам'яті та масової свідомості тих, хто їх оточував протягом багатьох століть.

Тим часом, це були живі люди, як мали свій неповторний внутрішній світ, свій особистий досвід – як індивідуальний, так і колективний – співіснування та співпраці з навколишнім оточенням, реакції на переслідування, що складалася упродовж тривалого часу. Як вони сприймали все те, що з ними коїли окупанти? Якими шляхами вони намагалися уникнути або протистояти переслідуванням? Нарешті, яким чином (якщо це трапилось) це змінило їх персональний та груповий світогляд? Які наслідки це справило у їх повоєнному житті та у житті тих, поряд з ким вони жили довгий історичний час?

Це найважливіші питання, які потребують відповідей, тому що саме ці питання виводять те, що трапилось з ромами, з розряду якоїсь «другорядної» окремої трагедії та допомагають осягнути її як універсальний феномен, що, поряд з іншими, спонукає нас до кращого розуміння самих себе.

Завдання дисципліни – проаналізувати регіональні особливості нацистської політики по відношенню до ромів України під час Другої світової війни, ступінь участі у геноциді різних сегментів українського і німецького суспільства, особливості колективних і особистісних стратегій виживання ромів в роки геноциду. Також увагу буде приділено проблемі відсутності пам'яті про геноцид у суспільній свідомості.

Самостійна робота студентів – передбачає самостійне опрацювання історичних джерел та наукових робіт, вивчення біографічних джерел, матеріалів так званої усної історії (інтерв'ю та відеоінтерв'ю з ромами, що пережили війну) та написання досліджень (рефератів) на запропоновані нижче теми.

2. Орієнтовний розподіл курсу за темами і видами занять

№ п/п	Теми	Всього годин	Лекції годин	Самост. робота (годин)
1.	Голокост – проблема толерантності ХХ століття.	4	2	2
2.	Роми в історії України. Передісторія Параїмосу.	4	2	2
3.	Роми окупованої України в роки Другої світової війни: дискусії в історіографії.	4	2	2
4.	Підходи Вермахту і СС до «циганського питання».	4	2	2
5.	Цивільна адміністрація та «циганське питання».	2	2	-
6.	Окупаційна політика щодо ромів в різних зонах окупованої України.	4	2	2
7.	Ромський голокост в Закарпатській області під час Другої світової війни.	4	2	2
8.	Переслідування ромів та позиція місцевого населення.	4	2	2
9.	Участь ромів на фронтах Другої світової війни.	2	2	-
10.	Нацистська політика щодо ромів у дослідженнях істориків.	4	2	2
11.	До питання вивчення долі ромів на теренах України під час Другої світової війни.	4	2	2
12.	Місце вивчення голокосту в сучасній історії.	4	2	2

Примітка: загальна кількість будь-якої дисципліни складає 44 години, з яких 24 лекційних та 20 самостійна робота.

3. Зміст лекцій, практичних, семінарських занять

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
1	2	3	4	5
1. Голокост – проблема толерантності ХХ століття.	- Місце голокосту у мережі світових національних конфліктів: випадкове чи закономірне явище?	2	- Досвід голокосту: етичні, соціальні, психологічні, моральні аспекти.	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	<ul style="list-style-type: none"> - Голокост як загальнолюдська трагедія. Небезпека повторювання. Питання про «вибрані народи». - Історичні корені голокосту: ксенофобія, геноцид, релігійна культура, побутова нетерпимість. Джерела відомостей про голокост. 		<ul style="list-style-type: none"> - Значення біографічного досвіду, матеріалів усної історії, щоденників. 	
<p>2. Роми в історії України. Передісторія Голокосту.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ромський етнос на азіатських і південно-європейських теренах. - Європа XVI–XIX сторіччя: форми толерантності та антиримського ставлення. - Ромська спільнота в середньовічній Україні. - Українці, євреї і роми у складі Російської імперії. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Німецькі князівства та прийняття перших антиромських та антисемітських законів. Ромський світогляд – погляд з середини. - Специфіка асиміляції українських ромів. Соціальні та психологічні стереотипи щодо ромів. 	2
<p>3. Роми окупованої України в роки Другої світової війни: дискусії в історіографії.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Антиромська політика нацистів (пораїмос). - Антиєврейська політика нацистів (голокост). - Розбіжності у концептуальному питанні: чи є роми жертвами геноциду? - Перешкоди на шляху відтворення нацистської політики щодо ромів України. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Бездіяльність світу з приводу знищення ромів, євреїв, психічних хворих. - Геноцид ромів в Україні: статистико-регіональний аспект. 	2
<p>4. Підходи Вермахту і СС до «циганського питання».</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Про існування наказів, інструкцій і розпоряджень щодо ромів. Свідчення колишнього командира айнзатцгрупи “D” О.Олендорфа під час Нюрнберзького процесу. - Переконаність окупантів у 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Підготовка юридичного підґрунтя до акцій знищення ромів, євреїв. - Створення системи масового знищення 	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	<p>«шпигунській» діяльності ромів.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Відсутність диференціації ромів на кочових і осілих у зоні військового управління. - Діяльність айнзатцгруп поліції безпеки і СД. 		людей.	
5. Цивільна адміністрація та «циганське питання».	<ul style="list-style-type: none"> - Поділ ромів на кочових і осілих, «асоціальних» і «соціально благополучних». - Обговорення питання про критерії проведення «циганської політики» в Міністерстві східних окупованих територій. - Ознаки визначення ромської приналежності. - Плани Гімлера стосовно осілих і кочових ромів. - Експлуатація праці ромів. 	2		
6. Окупаційна політика щодо ромів в різних зонах окупованої України.	<ul style="list-style-type: none"> - Зона воєнної адміністрації (Лівобережна Україна). - Зона цивільної адміністрації (райхскомісаріат «Україна»). - Зона під управлінням румунської влади («Трансністрія»). - Дистрикт «Галичина». 	2	<ul style="list-style-type: none"> - «Циганське питання» в ЗМІ та пропаганді на теренах окупованої України. Вирішення ромської проблеми без масок – етнічна ліквідація. - Трагедія Бабиного яру. Масові розстріли на Житомирщині, Чернігівщині, Волині. 	2
7. Ромський голокост в Закарпатській області під час Другої світової війни.	<ul style="list-style-type: none"> - Інститут примусових робіт. - Висилання не громадян Угорщини. - Ізоляція ромів в таборах і гетто. Використання душогуток. - Примусова робота жінок. - Використання зелених позначок на одязі. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Виживання людських спільнот і окремих осіб у критичних ситуаціях. - Щоденники пам'яті. 	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	- Трудові циганські батальйони.			
8. Переслідування ромів та позиція місцевого населення.	<ul style="list-style-type: none"> - Політика «особливого ставлення» до ромів з боку німецьких та румунських каральних органів. - Причини повної підтримки місцевим населенням ромської меншості. - Позиція з «ромського питання» ОУН. Позиція радянського партизанського руху. - Роль місцевої адміністрації та органів допоміжної поліції у переслідуванні ромів. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Праведники миру. Милосердя як подвиг. - Допомога ромам у Криму з боку «Мусульманських комітетів». 	2
9. Участь ромів на фронтах Другої світової війни.	<ul style="list-style-type: none"> - Роми на полях битв з фашизмом. - Роми – герої СРСР, - Участь у русі опору та партизанському спротиву. 	2		-
10. Нацистська політика щодо ромів у дослідженнях істориків.	<ul style="list-style-type: none"> - Знищення ромських кочових таборів айнзатцгрупами поліції безпеки та СД. - Геноцид за етнічною ознакою. - Знищення ромів в ході каральних акцій проти партизан. - Ставлення до ромів з боку різних гілок німецької окупаційної влади. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Стерилізація. - Масові страти на окупованих територіях. - Геноцид у концтаборах. 	2
11. До питання вивчення долі ромів на теренах України під час Другої світової війни.	<ul style="list-style-type: none"> - Різні контексти вивчення. - Розвиток подій у часовому вимірі. Залежність «циганського питання» від географічного регіону та окупаційної структури. Вплив тимчасових факторів на антиромські заходи. 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Питання кількості жертв. - Підсумки війни. Меморіалізація пам'яті. 	2
12. Місце вивчення голокосту в сучасній історії.	<ul style="list-style-type: none"> - Статистика і психологія тих, хто вижив. - Випробовування сталінізмом. - Злочини не мають строку давності. Офіційне визнання 	2	<ul style="list-style-type: none"> - Етнонаціональні конфлікти сучасності: тінь минулого чи передвісник 	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми самостійних занять	Кількість
	вини Німеччиною. - Християнський світ: покаяння Ватикану.		майбутнього. - Заборона безпам'ятства.	

4. Список літератури курсу

1. Бессонов Н. Цыгане СССР в оккупации. Стратегии выживания // Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі. – 2009. – № 2 (6). – С. 31.
2. Бессонов Н. Геноцид цыган Украины в годы Великой отечественной войны // Рома в Україні. Історичний та етнокультурний розвиток циган (рома) України (XVI – XX ст.). Мат-лы кругл. стола. – Севастополь, 2006. – С. 12.
3. Гончаренко О. М. Голокост не території Київщини: загальні тенденції та регіональні особливості (1941-1944 рр.). Дис. ... канд. істор. наук за спец. «Історія України». – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди, 2005.
4. Кенрик Д., Паксон Г. Цыгане под свастикой. // Дружба народов. – М., 2001. – С. 120-124.
5. Копчак В. П., Копчак С. И. Население Закарпатья за 100 лет. – Львов, 1997. – С. 68.
6. Круглов А. Геноцид цыган в Украине в 1941 – 1944 гг.: статистико-региональный аспект // Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі. – 2009. – № 2 (6). – С. 92.
7. Фрейзер Ангус. Цигани. – Київ: Видавничий дім «Всесвіт», 2003. – С.263.
8. Brenda Davis Lutz, James M. Lutz. Gypsies as Victims of the Holocaust // Holocaust and Genocide Studies. – Vol. 9, №3, Winter 1995. – P. 346-348.
9. Hancock Ian. Responses to the Porrajmos: The Romani Holocaust // Is Holocaust Unique: perspectives on comparative genocide (ed. By Alan S. Rosenbaum). – Oxford: Westview Press. – P. 39-64.
10. Lewy Guenter. The Nazi persecution of the Gypsies. – Oxford, New York: Oxford University Press, 2000. – 306 p.

5. Теми для написання творчих робіт студентами

1. Європа між двома світовими війнами. Порівняльна характеристика законодавства стосовно євреїв та ромів.
2. Витоки, розгортання і наслідки параїмосу в Україні в контексті загальноєвропейського досвіду.
3. Співіснування різних народів, релігій, культур. Феномен толерантності.
4. Про використання термінів «пораїмос» і «голокост» в значенні «геноцид циган».
5. Геноцид ромів в Україні у 1941-1944 роках.

6. Доля ромів у період окупації Сумщини у 1941-1943 рр..
7. До питання про специфіку геноциду ромів на українських землях у роки Другої світової війни.
8. Трагедія голокосту: передумови, механізми, наслідки.
9. Знищення народів за етнічною ознакою: філософський, психологічний, історичний аспекти.
- 10.«Циганська політика» на окупованих нацистами землях України.
- 11.Міжрелігійна толерантність як вияв морального та духовного вибору.
- 12.Історичні уроки голокосту та сучасні проблеми толерантності.
- 13.Діяльність сучасних міжнародних організацій, державних установ та громадських організацій України щодо збереження пам'яті про Голокост та попередження геноцидів у майбутньому.
- 14.«Нацистська машина знищення»: механізми дії та протидії геноциду.
- 15.Природа геноциду проти народів: уроки ХХ століття та їх наслідки у ХХІ ст.
- 16.До питання тотальності нацистської екстермінаційної антиромської політики.

6. Методичні вказівки до написання творчих робіт

Написання творчої роботи – це необхідна умова підготовки висококваліфікованих фахівців у певній галузі. Її метою є систематизація та поглиблення знань з обраної теми за проблематикою курсу, удосконалення досвіду самостійної творчої роботи, вмінь аналізувати та критично осмислювати нову інформацію, навичок самоосвіти. Студент має продемонструвати володіння основними методами історичного дослідження – порівняльно-історичним, історико-типологічним, хронологічним та ін.

Обсяг роботи не повинен бути меншим за 12 сторінок тексту форматом А4 (14 кеглем Times New Roman через 1,5 інтервалу). Структурно робота повинна містити титульну сторінку, зміст або план, вступ, основну частину, висновки, список використаної літератури, додатки (за потребою).

Студент має вміти сформулювати ціль та завдання дослідження, дослідити історіографію досліджуваного ним питання та охарактеризувати основні джерела (у вступній частині). Інформація, що подана студентом в основній частині творчої роботи, має бути добре структурованою, висновки повинні бути логічними, послідовними та виходити з наведених доказів та фактів. Посилання на інші роботи, що використовуються студентом, оформлюються у відповідності до сучасних бібліографічних вимог. У заключній частині мають бути підсумовані ті висновки, до яких студент дійшов у основній частині.

**Робоча програма з практичного курсу
«ГРОМАДСЬКІ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ
РОМІВ УКРАЇНИ»**

1. Мета і завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі.

Практична мета – ознайомлення студентів з громадськими та культурно-освітніми організаціями ромів України, їхнім впливом на громадське життя етносу, роллю та значенням в обстоюванні ромів своїх прав та свобод, у започаткуванні міжнаціонального діалогу, а також їхньою участю у процесі суспільних перетворень, які дозволять актуалізувати ідею формування громадянського суспільства в Україні

Діяльність громадських організацій є основою громадянського суспільства, системою вільних соціальних форм життєдіяльності людей, які функціонують нарівні з партійною формою соціально-політичного буття. Їх соціально-політичне призначення полягає насамперед у тому, що вони допомагають людям у розв'язанні проблем повсякденного життя, відкривають широкі можливості для виявлення суспільно-політичної ініціативи, здійснення функцій самоврядування.

Завдання дисципліни – під час лекцій студенти зможуть дізнатися про мету, способи фінансування, організаційну побудову різних громадських організацій ромів України, дискусії та круглі столи дозволять учасникам навчитися вирішувати свої спільні проблеми, відстоювати спільні інтереси. Належна увага буде приділятися тому, як вже існуючі міжнародні та українські ромські громадські організації допомагають людям у розв'язанні проблем повсякденного життя, відкривають широкі можливості для виявлення суспільно-політичної ініціативи, здійснення функцій самоврядування.

2. Орієнтовний розподіл курсу за темами і видами занять

№ п/п	Теми	Всього годин	Лекції (год)	Практичні заняття (годин)
1.	Місце і роль громадських організацій ромів України в розбудові громадського суспільства.	2	2	0
2	Молодіжні організації ромів України. Цілі та завдання організацій. (Круглий стіл)	2	0	2
3	Культурно-просвітницькі організації та товариства ромів України. (Круглий стіл)	2	0	2
4.	Громадські організації ромів України. (Круглий стіл)	2	0	2
5	Міжнародні спілки ромів. (Круглий стіл)	2	0	2

3. Зміст лекцій, практичних, семінарських занять

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми практичного заняття	Кількість
1	2	3	4	5
1. Місце і роль ромських громадських організацій в розбудові громадського суспільства.	- закономірності виникнення, - розвиток та функціонування, - правове регулювання.	2	-	-
-		-	2. Молодіжні організації ромів України. Цілі та завдання організацій. (Круглий стіл)	2
-		-	3. Культурно-просвітницькі організації та товариства ромів України. (Круглий стіл)	2
-		-	4. Громадські організації ромів України. (Круглий стіл)	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми практичного заняття	Кількість
-		-	5. Міжнародні спілки ромів. (Круглий стіл)	2

4.Список літератури курсу

1. Бень О. Молодіжні громадські організації: концептуалізація поняття, функції, класифікація // http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlnu_sociology/2008_02/Ben'.pdf
2. Власність громадських організацій. Цивільне право України: Підручник/ Д.В. Боброва, О.В. Дзера. – К., 1999. – 864 с.
3. Громадсько-політичні організації та рухи. Адміністративне право України: Підручник. В.Б. Авер'янов. – К., 2004. – 584 с.
4. Дитячі та юнацькі громадські організації. Педагогіка: Посібник. Н.П.Волкова. – К., 2009. – 616 с.
5. Дробуш В. Функції представницьких органів місцевого самоврядування / Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2002. – С.7
6. Застосування законодавства про громадські організації в Україні: результати аналізу судової практики. <http://www.gromada.lviv.ua/analytic/57>
7. Куліш А. "Public Relations для громадських (недержавних) організацій. Практичні поради на щодень". Посібник. – К., 2004. – 126 с.
8. Михайловська О. Держава і розвиток інститутів громадянського суспільства // Політичний менеджмент. – 2005. – №3 (12). – С. 108 – 114.
9. Структурні проблеми громадських організацій. <http://politiko.ua/blogpost25829>
10. Стратегія планування: Підручник для громадських організацій / Гол. ред. О.В.Холуйко. – Львів, 1998.
11. Степаненко І. Концептуальна невизначеність громадянського суспільства в Україні: можливості подолання / Розвиток демократії в Україні: матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 29 вересня – 1 жовтня 2000 р.). – К.: «Центр освітніх ініціатив», 2001. – С. 581 – 597.
12. Стан та динаміка розвитку неурядових організацій України 2002-2010 роки: Звіт за даними дослідження / Л. Паливода, С. Голота. – К., 2010. – 118 с.

5.Теми для написання творчих робіт студентами

1. Передумови виникнення громадсько-політичних рухів.
2. Громадські ромські організації як запорука реалізації та захисту основних прав і свобод громадян.
3. Політичні партії та громадські організації: функції та кваліфікаційні ознаки.
4. Основні функції ромських громадських організацій.

5. Право на свободу об'єднань та його реалізація в Україні.
6. Динаміка розвитку ромських громадських організацій України.
7. Дефіцит громадської активності як одна із перешкод на шляху до розбудови громадянського суспільства.
8. Розвиток громадських організацій, їх зростання та вплив у суспільствах перехідного типу.
9. Громадські організації як вагомі чинники суспільних перетворень.
10. Проблеми створення місцевих громадських організацій.

6.Методичні вказівки до написання творчих робіт

Однією з важливіших заporук того, що підготовка фахівця в тій чи іншій галузі, є написання творчих та самостійних робіт. Не виключенням є й вищевикладений курс.

Завданням студента при написання самостійної або творчої роботи – продемонструвати вміння аналізувати та оцінювати матеріал, оброблений позааудиторно.

Робота має складатися з вступу, основної частини та висновків. Крім того до роботи додаються список літератури, додатки та ілюстрації (у разі необхідності). Студент має вміти сформулювати ціль та завдання дослідження, дослідити історіографію досліджуваного ним питання та схарактеризувати основні роботи (у вступній частині). Інформація, що подана студентом в основній частині творчої роботи має бути добре структурованою, висновки мають бути логічними, послідовними та виходити з наведених доказів та фактів. Посилання на інші роботи, що використовуються студентом, мають бути оформлені у зрозумілому вигляді. У заключній частині мають бути підсумовані ті висновки, до яких студент прийшов у основній частині.

**Робоча програма з практичного курсу
«СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ РОМІВ УКРАЇНИ.
ВИБРАНІ АСПЕКТИ»**

1. Мета і завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі.

Практична мета – ознайомлення студентів з соціально-психологічними рисами національно-етнічних спільнот, їхній вплив на поведінку особистості, а також соціально-психологічні процеси й особливості етнічного розвитку та міжнаціонального спілкування (на прикладі ромів України). Студенти сконцентруються на такій проблемі, як "етнос та особистість". Адже становлення людини як особистості неможливе без етнічної культури, цінностей, традицій, без елементів свідомості та підсвідомості спільноти, до якої вона належить. Як показує досвід, порушення цієї закономірності веде до національного нігілізму, руйнування особистості та культури, а це, у свою чергу, - до маргіналізації сучасного суспільства. Етнічні відмінності почали привертати увагу вчених з того самого часу, коли виникла етнічна самосвідомість. Мислителів Стародавнього світу вже цікавила проблема етнічних відмінностей, їхній вплив на побут і культуру народів; вони намагалися аналізувати характер того чи іншого народу. Це питання порушували Гіппократ, Страбон, Платон, Теофраст. Сучасна українська психологія після довгого періоду зневаги етнічних питань активно повертається обличчям до етнопсихології, практичні результати якої є неоціненними. Завдання дисципліни – під час лекцій та круглих столів студенти матимуть змогу пізнати особливості спілкування різних націй, такі як, наприклад, психологічна дистанція при спілкуванні, психологія жестів, мистецтво ведення розмови, символіка квітів і кольорів при підношенні дарунків, тощо. Належна увага буде приділятися особливостям психіки людей, національному характеру, закономірностям формування та функціонування національної самосвідомості, етнічних стереотипів та установок.

2. Орієнтовний розподіл курсу за темами і видами занять

№ п/п	Теми	Всього годин	Лекції	Практичні заняття
1.	Основні статичні характеристики етносу.	2	2	0
2	Основні динамічні характеристики етносу	2	2	0
3	Мова та національна свідомість етносу (Круглий стіл)	2	0	2
4.	Вплив релігії та сім'ї на формування ромського національного характеру. (Круглий стіл)	2	0	2
5	Етнічні традиції та ділове спілкування.(Круглий стіл)	2	0	2

3.Зміст лекцій, практичних, семінарських занять

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми практичного заняття	Кількість
1	2	3	4	5
1. Основні статичні характеристики етносу.	- психічний склад етносу, - основні структурні компоненти національного характеру, - етнічна самосвідомість.	2	-	0
2. Основні динамічні характеристики етносу.	- етнічні стереотипи, їхня структура та зміст, - етноцентризм і націоналізм. Роль масової інформації у формуванні етностереотипів.	2		0
-		0	3. Мова та національна свідомість етносу (Круглий стіл)	2

Теми по програмі навчальної дисципліни	План лекції	Кількість	Теми практичного заняття	Кількість
-		0	4. Вплив релігії та сім'ї на формування ромського національного характеру. (Круглий стіл)	2
-		0	5. Етнічні традиції та ділове спілкування. (Круглий стіл)	2

4.Список літератури курсу

1. Грехем Скотт Дж. Конфликты и пути их преодоления. – К., 1991.
2. Гнатенко П. И., Павленко В. Н. Этнические установки и этнические стереотипы. – Днепропетровск, 1995.
3. Киричук О. В. Ментальність: сутність, функції, генеза // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості: Тези доп. та матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – К., Луцьк, 1994. – С. 720.
4. Кон И.С. К проблеме национального характера // История психологии. – М., 1971.
5. Кон И. С. Национальные особенности психологии людей // Социальная психология. – М., 1975.
6. Лебедева Н. М. Социальная психология этнических миграций. – М., 1993.
7. Левкович В.В., Танкова Н.Г. Социально-психологические проблемы этнического сознания // Социальная психология и общественная практика. – М., 1983.
8. Пірен М. Етнополітичні процеси в сучасній Україні. – К., 1999.
9. Сухарев В., Сухарев М. Психология народов и наций. – Днепропетровск, 1997.
- 10.Шульга Н. А. Этническая самоидентификация личности. – К., 1996

5.Теми для написання творчих робіт студентами

1. Зв'язок етнографії, фольклористики та мистецтвознавства, як запорука розвитку основних засад етнопсихології.
2. Етнічні особливості соціалізації дітей та підлітків ромів.
3. Етнічна свідомість та самосвідомість ромів України.
4. Соціально-психологічні риси національно-етнічної ромської спільноти. Їхній вплив на поведінку особистості.
5. Основні чинники процесу міжетнічного спілкування .
6. Стародавній світ і дослідження відмінностей між народами.
7. Європейські вчені про психологію народів.
8. Національний характер як сукупність окремих рис та особливостей психіки людей, які утворюють етнос (на прикладі ромів України).

9. Єдність психічної та практичної діяльності для пояснення психічної своєрідності етносу й причини психічних відмінностей між різними етносами.
10. Специфіка кроскультурного етнопсихологічного дослідження .
11. Етнічна специфіка асоціацій ромів України.
12. Метод інтерв'ю як засіб побудови моделі етнічних ситуацій.
13. Психологічна характеристика ромів як етносу.
14. Основні риси психічного складу ромів України.

6. Методичні вказівки до написання творчих робіт

Однією з важливіших заporук того, що підготовка фахівця в тій чи іншій галузі, є написання творчих та самостійних робіт. Не виключенням є й вищевикладений курс.

Завданням студента при написання самостійної або творчої роботи – продемонструвати вміння аналізувати та оцінювати матеріал, оброблений позааудиторно.

Робота має складатися з вступу, основної частини та висновків. Крім того до роботи додаються список літератури, додатки та ілюстрації (у разі необхідності). Студент має вміти сформулювати ціль та завдання дослідження, дослідити історіографію досліджуваного ним питання та схарактеризувати основні роботи (у вступній частині). Інформація, що подана студентом в основній частині творчої роботи має бути добре структурованою, висновки мають бути логічними, послідовними та виходити з наведених доказів та фактів. Посилання на інші роботи, що використовуються студентом, мають бути оформлені у зрозумілому вигляді. У заключній частині мають бути підсумовані ті висновки, до яких студент прийшов у основній частині.

Зміст

Передмова.....	5
Історичне формування та соціальна цілісність ромів України».....	6
Роми України в різні історичні періоди	13
Внесок ромів України до скарбниці світової культури	21
Роми і релігія	28
Переслідування та знищення ромів України під час другої світової війни	34
Громадські та культурно-освітні організації ромів України	41
Соціальна психологія ромів України. Вибрані аспекти	45

Навчально-методичне видання

**Програми навчальних курсів
сертифікатної міждисциплінарної програми
«РОМСЬКІ СТУДІЇ»**

**Укладач –
Ольга Василівна Микульська**

Верстка підготовлена до друку в авторській редакції.

За подані матеріали відповідає автор-укладач.

Підписано до друку 17.09.2013 р. Формат 60x84/16

Ум. друк. арк. 2,59. Обл.-вид. арк. 2,71.

Наклад 150 примірників. Зам. № 99-13